

SHIRINMIYA (QIZILMIYA) O‘SIMLIGINING DORIVOR XUSUSYATLARI

Mo‘minboyev Diyorbek Jasurbek o‘g‘li

Samarqand davlat tibbiyot universiteti

Farmatsiya fakulteti 2-kurs talabasi

e-mail: diyorbekmominboyev@gmail.com

ANNOTATSIYA

Bu maqolada biz shirinmiya(qizilmiya) o‘simligining hayotiy shakli, o‘simlikning morfologik tuzilishi, dorivor xususiyati, inson hayotidagi ahamiyati, undan oqilona foidalanish va undan damlama tayyorlash usullari haqida tanishib chiqamiz.

Tayanch iboralar: Shirinmiya(qizilmiya), dukkakdoshlar, glitsirrizin, saxaroza, fruktoza, glyukoza, oshlovchi moddalar, flavonoid

Ishning vazifasi: Biz bu o‘simlikning uchrash joylari, o‘zimizda bu o‘simlikdan qanday foidalanishayotgani va qanday foidalansak moddiy foida ko‘rish haqida batafsil gaplashamiz.

Material va uslublar:

Shirinmiya o‘simligi haqida

Shirinmiya, qizilmiya — dukkakdoshlar oilasiga mansub ko‘p yillik ildizpoyali begona o‘t. Poyasi tik, bo‘yi 20-50 sm ba‘zan 40-150 sm, shoxlangan, ba‘zan shoxlanmagan, tuklar bilan qoplangan. Ildizi o‘q ildiz, shoxlangan, 5-6m chuqurlikkacha boradi, ildizpoyalaridan yer ustki novdalari hosil bo‘ladi. Barglari toq patsimon, uznoq. 8-20 sm. Gullari qiyshiq (zigomorf), ikki jinsli, binafsha rang, shoda to‘pgulga yig‘ilgan.. Mevasi 3-7

urug‘li dukkak. Urug‘i qattiq, mayda, silliq, mosh rang, 30—35° C haroratda ko‘karadi. Aprelning oxiridan iyungacha gullaydi. Avgustda pishadi. Asosan, Yevropa va O‘rta Osiyoning hammarayonlarida, jumladan, Toshkent, Farg‘ona, Qashqadaryo viloyatlarida tarqalgan.

tarqalgan. Daryo yoqalarida, ariq va zovur bo‘ylarida, qumloq yerlarda, tog‘ yon bag‘irlarida, ba‘zan 2500 m balandlikkacha bo‘lgan yerlarda, kam va o‘rta sho‘rlangan tuproqlarda ham o‘sadi. Amudaryo, Sirdaryo, Ural to‘qayzorlarida Shirinmiyaning katta maydonlarni egallagan o‘tloqzorlari uchraydi.

Dorivor xususyati

Shirinmiya qadimdan qimmatbaho dorivor o‘simlik sifatida ma‘lum. Uning ildizi

tarkibida gormonal faol glitsirizin, saxaroza, fruktoza, glyukoza, oshlovchi moddalar, 30 ga yaqin flavonoidlar va boshqalar bor. Tibbiyotda Shirinmiyaning ildizi va ildiz poyasidan tayyorlangan dorilar bilan yallig‘lanish, allergiya, zaharlanish, Addison kashtligi, bod, belangi, bo‘g‘ma, sil, chipqon, ekzema va boshqalar kasalliklar davolanadi.

Shuningdek, oziqovqat, kimyo va kon metallurgiyasi sanoatida ham ishlatiladi. Shirinmiyaning poyasi tarkibida ko‘p miqdorda oqsil, yog‘, qand, karotin, vitamin S va boshqalar borligidan qimmatbaho yemxashak hisoblanadi. Undan yaxshi pichan va silos tayyorlanadi. O‘zbekiston FA «Botanika» ilmiy ishlab chiqarish markazida Shirinmiyaning serhosil, qurgoqchilikka va tuproq sho‘rlanishiga chidamli shakllari yaratilgan; urug‘i va ildizpoyasidan ko‘paytirish usullari, afotexnikasi ishlab chiqilgan; yiliga 2-marta hosil olish mumkinligi isbotlangan.

Qizilmiya ildizlari

Qo‘llash usuli va do‘zalari

Damlama ko‘rinishida qo‘llaniladi. Damlama tayyorlash uchun 1 osh qoshiq (10g) maydalangan ildizlari sirlangan idishga solinadi, ustidan 1 stakan (200ml) issiq

qaynatilgan suv quyiladi va 15 min davomida qaynab turgan suv hammomida qizdiriladi, keyin 45 min davomida xona haroratida sovutiladi, dokadan o'tkaziladi, qolgan hom ashyo siqiladi va damlama hajmi qaynatilgan suv bilan 200 ml gacha yetkaziladi. Olingan damlamani salqin joyda 2 sutkagacha saqlash mumkin.

1 osh qosiqdan kuniga 3-4 marta ovqatdan keyin qabul qilinadi. Maydalangan shirinmiya ildizlari shifokor retseptisiz beriladi.

Qizilmiya ildizining siropi

Tarkibi:

faol modda: qizilmiya ildizi quyuq ekstrakti – 4 g; yordamchi moddalar: qandli sirop – 86 g, 90% li etil spirti – 10 g.

Ta'sir etuvchi modda(XPN):

qizilmiya ildizi quyuq ekstrakti

Preparatning savdo nomi:

Qizilmiya ildizining siropi

Farmakalogik guruhi:

Balg'am ko'chiruvchi vosita.

Dori shakli:

Sirop

Farmokoterapevtik guruhi:

Balg'am ko'chiruvchi vosita

Farmokokinetikasi

Preparatning farmakokinetik tekshirishlari o'tkazilmagan, chunki preparat turli biologik faol moddalarni saqlaydi

Qo'llanilishi:

•Nafas yo'llarining balg'am ajralishi qiyin bo'lgan, yo'tal bilan kechuvchi o'tkir va surunkali infeksiyon-yallig'lanish kasalliklarini (bronxitlar, traxeobronxitlar, bronxopnevmoniya, bronxoektatik kasallik va boshqalar) davolashda qo'llanadi.

•Me'da va o'n ikki barmoq ichak asoratlanmagan yara kasalligida, yuqori sekretor faoliyatli surunkali gastritni majmuaviy davolash tarkibida qo'llanadi.

- Organizmining nospetsifik rezistentligini oshiruvchi vosita sifatida holsizlangan patsiyentlarda qoʻllanadi.

- Bolalarda kuzatiladigan allergik dermatit va dermatozlarni davolashda qoʻllanadi.

Qoʻllash usuli va doʻzalari:

Qizilmiya ildizi siropi kuniga 3 marta ichga qabul qilinadi: kattalarga – 1 qabul qilishda bir desert qoshiq $\frac{1}{2}$ stakan suvda buyuriladi;12 yoshdan kattalarga – 1 qabul qilishda 1 choy qoshiq $\frac{1}{4}$ stakan suvda buyuriladi;2 yoshdan 12 yoshgacha boʻlgan bolalarga bir qabul qilishda $\frac{1}{2}$ choy qoshiq $\frac{1}{4}$ stakan suvda buyuriladi;2 yoshgacha boʻlgan bolalarga – 1-2 tomchidan 1 desert qoshiq suvda qabul qilinadi.

Davolash kursi 7-10 kunni tashkil etadi.

Preparatni bundan uzoqroq vaqt davomida qoʻllash tavsiya qilinmaydi.

Qizilmiya eksporti

Respublikamizdan shirinmiya xom-ashyosi AQSH, Buyuk Biritaniya, Germaniya, Yaponiya, Koreya kabi rivojlangan mamlakatlarga eksport qilinadi. Takidlash joizki, bu oʻsimlik tuproq sharoitiga talabchan emas. Yer ostki suvlari yaqin qayta shoʻrlangan qishloq xoʻjaligi aylanmasidan chiqib qolgan maydonlarga yetishtirilib yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishish bilan bir qatorda yerlarni meliorativ xolatini yaxshilash xususiyati bilan shubxasuz axamyatlidir.Bu oʻsimlik dorivor boʻlgani uchun Vazirlar Maxkamasining 1995 – yil 7-dekabrda shirinmiya oʻsimligi hom shyosiga boʻlgan ichki va tashqi bozor talabarini qondirish maqsadida “ Oʻzbekiston Respublikasida shirinmiya xom ashyosini yetishtirishni koʻpaytirish, chora tadbirlari toʻgʻrisidagi” 453-sonli maxsus karor xam qabul qilingan.

Xulosa:

Demak biz bu maqolamizda qizilmiya oʻsimligining hayotiy shakillari va uchrash joylari bilan tanishtik. Qizilmiyani xalq tabobatida ishlatib, tarkibida inson salomatligi uchun juda kerakli boʻlgan moddalarni isteʼmol qilib, koʻplab kasalliklarni davolashimiz va oldini olishimiz mumkin. Bulardan eng asosiysi yuqori nafas yoʻllari hisoblanadi. Faqat isteʼmol qilish jarayonini qattiq nazoratga olishimiz, yaʼni

belgilangan miqdoridan ozgina ko‘proq iste‘mol qilishimiz inson salomatligi uchun katta salbiy oqibatlarga olib kelishi, hatto zaharlashi mumkinligini inobatga olishimiz zarur. Biz O‘zbekistonda qizilmiya va shunga o‘shash o‘simliklarni ko‘paytirib, farmatsevtika sohasi uchun dorilarni ishlab chiqarishni takomillashtirib va uni to‘g‘ri yo‘lga qo‘ya olsak, o‘ylaymanki biz o‘z maqsadimizga tomon to‘g‘ri yo‘lda ketayotgan hisoblanamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

- 1.Majidov Abdurashid -O‘simliklar olami(botonika) 77 bet 2018-yil*
- 2.Akromjon Yuldashev, Akbar Bahromov, O‘ktam Parotovich Paratov-O‘zbekiston tabiati.O‘simliklar.Atlas 192 bet 2011-yil*
- 3.Komiljon Tojiboyev -Flora Of The Western Tien Shan 344 bet 2015-yil*
- 4.G.P.Yakovlev-Botonika(tibbiyot darsliklari) 879 bet 2018-yil*
- 5.Sharifa Salimova – Giyohlar bilan tillashgan inson(O‘quv va metodik qo‘llanma) 120 bet 1998-yil*